

BÖKÖNYI SÁNDOR

A PRZEWALSKI-LÓ

Sándor István, Jávorka Levente
és Bartosiewicz László
tanulmányaival

2006

Bökönyi Sándor munkájának posztumusz megjelenését támogatták:

Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
„Budapest Bank Budapestért” Alapítvány

Szerkesztette és lábjegyzetekkel ellátta:
Bartosiewicz László

A borítón:
Przewalski-lovak a Hortobágyon
Sándor István felvételei

ISBN-10: 963-8046-77-5
ISBN-13: 978-963-8046-77-2

© A szerzők és az Archaeolingua Alapítvány

A szövegközi számozatlan színes illusztrációk
Sándor István hortobágyi felvételei

Felelős kiadó: Jerem Erzsébet
Borítóterv: Bartosiewicz László, Jerem Erzsébet és Kardos András
Layout: Kardos András
Nyomdai kivitelezés: AduPrint Kft.
Felelős vezető: Tóth Béláné ügyvezető igazgató

Tartalomjegyzék

A kiadó előszava	7
Előszó	9
Bevezetés	13
A lovak fejlődéstörténete	17
A jégkorszaki lovak	23
A mongol vadló eredete és kialakulása	25
Háziló-vér a Przewalski-lovakban?	30
A legújabb származástani kutatások (<i>Sándor István jegyzete</i>)	35
A mongol vadló neve	36
A mongol vadló leírása	37
Élőhely és életmód	45
A Przewalski-ló a történeti forrásokban és a mongol folklórban	53
A Przewalski-ló és az európai vadlovak	55
Mit tudunk ma a tarpánról? (<i>Sándor István jegyzete</i>)	60
A Przewalski-ló szerepe a háziló kialakulásában	62
A mongol vadló az állatkertekben	74
Mi történt azóta? (<i>Sándor István jegyzete</i>)	94
A mongol vadló jövője	95
Megvalósuló jövő? (<i>Sándor István jegyzete</i>)	102
A Przewalski-ló Magyarországon (<i>Sándor István</i>)	106
A vadlovak eddigi élete Pentezugban	108
A Pentezug projekt szerepe a Przewalski-ló megőrzésében	109
Magyarul miért Przewalski-ló az ázsiai vadló? (<i>Jávorka Levente</i>)	111
Emlékezés Przewalszkij Mihajlovics Nikolájra (<i>Csopey László</i>)	125
Egy könyv utóélete (<i>Bartosiewicz László</i>)	133
Az eredeti könyv irodalomjegyzéke	141
A bővített kiadás irodalomjegyzéke	142

A kiadó előszava

Ez a kötet a különös egybeesések eredménye. Bökönyi Sándor (1926–1994) a modern régészeti állattan, az archaeozoológia, egyik megalapítója. Angolul harminckét esztendeje megjelent, „The Przewalsky Horse” (Souvenir Press, London, 1974) című munkája mára könyvritkaságnak számít. Egy leideni antikvárium honlapjáról sikerült megvásárolni, nem sokkal a szerző születésének nyolcvanadik évfordulója előtt. Ez adta az ötletet, hogy a hosszú évek óta fiókban heverő eredeti magyar kéziratot a hazai olvasóközönség számára is elérhetővé tegyük.

A tudományos kutatás még a múlttal foglalkozó szakterületeken sem mindig állja ki az idő próbáját. Új módszerek, új eredmények készítenek a tudósokat korábbi véleményük felülvizsgálatára, esetleg módosítására. A könyv tárgyában a legfontosabb ilyen fejlemény, hogy első megjelenése óta hazánkban, a Hortobágyi Nemzeti Parkban is sikerrel tartják a Przewalski-lovat, ami a könyvet ismét időszerűvé teszi. E csaknem kihaltásra ítélt vadállat hosszú és bonyolult útja Nyugat-Mongóliától a hortobágyi pusztáig jószerével 120 évig tartott: az első egyed 1997. októberében érkezett a Hortobágyi Nemzeti Parkba. Bökönyi Sándor ebből a kalandos történetből az első évszázadot eleveníti fel anélkül, hogy akárcsak sejtene a mai helyzetet. A könyvhöz Sándor István, a Hortobágyi Nemzeti Park igazgatója, a Przewalski-lovak hazai tartásának úttörője írt tanulmányt, amely a fennmaradó húsz év eredményeit foglalja össze. Jávorka Levente e különös állatnév írásmódját elemzi.

A kézirat helyenként kisebb kiegészítésekre, olykor kiigazításokra szorult. Ezeket lábjegyzetek formájában fűztük az eredeti szöveghez, annak tiszteletben tartásával. Ezúton illeti köszönet Norbert Beneckét (Berlin), aki a lóházasítási fejezet szerkesztését szakértőként segítette. A kézirat sajtó alá rendezésének technikai munkálataiban tevékeny szerepelt vállalt a magyar archaeozoológusok új nemzedéke: Csippán Péter, Daróczi-Szabó László, Daróczi-Szabó Márta, Gál Erika, Kovács Zsófia, Kovács István valamint Lyublyanovics Kyra, aki eredeti német szövegrészek fordításával és hipológiai szaktanácsokkal is segítségünkre volt. Külön köszönjük Zoltán András nyelvész szabatos útbaigazító kiegészítéseit a fölfedező és fölfedezettje nevének – az avatatlanok számára talányos – írásmódjára és átírására vonatkozóan. A nem idézetekben szereplő mongol nevek magyar átírásában Oka Ildikó Hajnalka útmutatásáért tartozunk köszönettel. A kötet szerkesztője az OTKA T047228 projekt támogatásában részesült.

Bökönyi Sándor a Magyar Tudományos Akadémia Elnökségének tagja volt. A Régészeti Intézet igazgatójaként kezdeményezője és egyik alapítója volt az Archaeolingua Alapítványnak. Kiadónk evvel a könyvvel emlékezik meg róla, születésének 80. évében.

Előszó

A mongol vadló, amelyet felfedezője, Nyikolaj M. Przsevalszkij (1839–1888) ezredes, a neves orosz utazó (*I. kép*) tiszteletére *Equus przewalskii*-nak, azaz Przewalski-lónak nevezték el,¹ értékes természeti ritkaság. Egészen rejtélyes, hogyan maradhatott egy ilyen nagytestű vad emlős ismeretlen az európai zoológusok előtt. Talán azért, mert a létét fenyegető ember elől – erősen megritkulva – Közép-Ázsia egyik legnehezebben megközelíthető részébe húzódott vissza? Vagy azért, mert összekeverték rokonával, a nála jóval gyakoribb ázsiai vadszamárral, a kulánnal? Vagy talán azért, mert mint egyik jól ismert háziállatunk, a ló vad formáját jó ideig nem tekintették egzotikus állatnak, s nem is figyeltek fel rá?

Kit tudja? Talán mindhárom okból, esetleg még továbbiakból is. Mindenesetre Przsevalszkij ezredes a lehető legszerencsésebb időpontban lelt erre a vadlóra. Akkor ugyanis, amikor a svájci Karl Ludwig Rüttimeyer (1861), majd Charles Darwin (1868) ráirányította a zoológusok és állattenyésztők figyelmét a háziállatok vad őseire. Az ő szellemi hatásuk eredménye volt, hogy amikor Ivan Szemjonovics Poljakov 1881-ben a Przsevalszkij által 1878-ban, második közép-

1. kép. Nyikolaj Mihajloviics Przszevalszkij (1839–1888) ezredes, a mongol vadló felfedezője. A Bökönyi Sándor által 1974-ben elsőként közölt fényképet akkor csaknem száz éve, 1876-ban az ezredes második közép-ázsiai expedíciója előtt készítették. A Szovjet Tudományos Akadémia leningrádi Állattani Intézetének gyűjteményéből

¹ Przszevalszkij ezredes neve német átírásban került a köztudatba, s azóta a mongol vadló neve is akként rögzült a magyar szaknyelvben. A kétféle írásmód látszólagos ellentmondásának bonyolult tudományos hátteréről kötetünkben Jávorka Levente írt részletes tanulmányt.

ázsiai újáról magával hozott koponya és bőr alapján a mongóliai vadló létezését hírül adta, bejelentését az egész szakmai világ örömmel fogadta. Akadtak ugyan néhányan, akik ezt az állatot nem tartották eredeti vadlónak, hanem elvadult házilónak, mások vad félszamárnak,² ismét mások pedig a ló és a szamár közt álló formának. A többség azonban megegyezett Poljakovval abban, hogy megtalálták az ázsiai vadlovat.

Hamarosan újabb expedíciók indultak, hogy élőhelyén tanulmányozzák a mongol vadlovat, segyúttal további múzeumi anyagot is szerezzenek belőle. S a múlt század utolsó éveiben – orosz és angol részről – azt is felvetették, hogy Przewalski-lovakat élve befogjanak, s azokat európai állatkertekbe, vadsparkokba szállítsák. Erre hamarosan sor is került, s immár a nagyközönség is megismerkedhetett az újonnan felfedezett mongol vadlóval.

Azután az állatkertekbe került vadlovak tenyésztésével is sikerrel próbálkoztak. Ugyancsak sikeresek voltak a házi- és vadlovak közti tenyésztési kísérletek, s a vadlovak zebrákkal is keresztezhetőnek bizonyultak. S miután a szabad természetben a mongol vadlovak létszáma tovább ritkult, sőt egy időben úgy látszott, hogy teljesen kipusztultak, az az érdekes helyzet állott elő, hogy állatkertekben, fogságban több példány élt belőlük, mint a szabad természetben (erre egyébként más vadállatfajok esetében is akad példa).

Elég különös viszont, hogy bár a Przewalski-ló felfedezése igen nagy szenzáció volt, s ezzel a vadlóval igen sokat foglalkoztak, viszonylag milyen keveset írtak róla. Rövidebb cikkek még csak megjelentek vele kapcsolatban, ezek oroszánrészre azonban egy-egy kiragadott kérdést tárgyalt. Kiadták továbbá a Przewalski-lóval foglalkozó két tudományos ülészak (Prága 1959, Berlin 1965) előadásait is két kötetben (Equus I, Prága 1961; Equus II, Berlin 1967), valamint megjelent a mongol vadlovak törzskönyve is (*General Pedigree Book of the Przewalski Horse*. Prága, 1970), Jiří Volf összeállításában. Monográfia, tehát olyan munka, amely ezt a vadlovat a teljesség igényével tárgyalja, mindössze kettő jelent meg a felfedezése óta eltelt közel kilencven év alatt.³ Az egyik V. V. Szalenszkij „*Equus Przewalskii Polj.*” című munkája (Szentpétervár 1902), amelyet 1907-ben angolul is kiadtak James Cossar Ewart edinburghi zoológus professzor előszavával, a másik pedig a Neue Brehm-Bücherei című sorozat 249. füzeteként Erna Mohr nagysikerű könyve, „*Das Urwildpferd*” címmel (Wittenberg 1959).

² Bökönyi Sándor kéziratában a „félszamár” kifejezés az *Equus hemionus* alfajaira utal. A kifejezés a német „Halbesel” tükörfordítása, amelyet újabban a „vadszamár” meghatározás („Wildesel”) vált fel az állattani nevezéktanban.

³ Ez a megállapítás természetesen az 1970-es évek elejére vonatkozik.

Az angol olvasó számára Szalenszkij könyve vált ismertebbé. Sajnos ez a mű még a maga idejében is elég rosszul sikerült munka volt. A szerző ugyanis nem emlőszakértő volt, csupán tudományos akadémiai tagsága okán kapta a megbízást a könyv megírására. Emellett az iromány rengeteg pontatlanságot, sőt tárgyi tévedést is tartalmaz, amelyek mind abból eredtek, hogy a szerző nem mozgott otthonosan a tárgyalt szakterületen. E. A. Büchner, a szentpétervári Zoológiai Múzeum vezető kutatója, aki a mongol vadlovak befogására szervezett első expedíciók zoológusaként talán többet tudott a mongol vadlóról mint bárki más, 1903-ban élesen bírálta Szalenszkij művét, kiigazítva annak összes tévedését és ellentmondásait. Miután azonban 40 oldalas füzeté csak oroszul jelent meg, nemigen jutott a külföldi olvasók kezébe.

Erna Mohr könyve viszont egy vadállatról szóló jó monográfia iskolapéldája. A szerző egész életét a Przewalski-lovak tanulmányozásával töltötte,⁴ Nyugat- és Közép-Európa állatkertjeinek szinte minden mongol vadlovát személyesen ismerte. Ő indította el a vadlovak törzskönyvezését is. Érthető tehát, hogy könyvében remekül foglalta össze a Przewalski-lóra vonatkozó addigi ismereteket.

Mohr könyvének megjelenése után ült össze a két említett Przewalski-ló tanácskozás, amelyek előadásai lényegesen előre vitték, és új szempontokkal (pl. kromoszómavizsgálatok) bővítették a mongol vadlóra vonatkozó ismereteinket. Azóta jelent meg a Przewalski-ló oroszországi illetve Szovjetúnió belső kutatásának és tenyésztésének összefoglalását adó alapos munka is, igen sok új adatot és helyesbítést tartalmazva. S végül azóta találkozott újra Kaszab Zoltán magyar rovarszakértő, közel háromezer faj és alfaj felfedezője, gyűjtőútja során Délnyugat-Mongóliában a szabad természetben már kiveszettnek vélt vadlovakkal.

Mindezek együttesen időszerűvé tették egy újabb, a mongol vadlóról szóló monográfia megírását. Munkámban elsősorban az előbbi kiadványokra támaszkodtam, de kiegészítettem azokat a Przewalski-ló tudományos ülésszakok eredményeivel, a mongol vadló közvetlen elődeire vonatkozó legújabb kutatások megállapításaival, a szovjet anyag ismeretében elvégeztem a szükséges kiigazításokat az Európába legkorábban behozott mongol vadlovakat illetően, végül pedig beledolgoztam saját idevonatkozó kutatási eredményeimet is. A korábbi monográfiákhoz képest alapvetően újak a könyvben a mongol vadlónak a mongol és általában a közép-ázsiai folklórban és mitológiában elfoglalt helyéről, a házilovak kialakulásában betöltött szerepéről írt részek. E munkát nem

---

⁴ Érdekeség, hogy dr. Erna Mohr (1894–1968) kutatóként foglalkozott a magyar pásztor-kutyákkal is. Az 1922-ben létrehozott németországi „Komondorklub” alapító tagja volt.

kézikönyvnek, hanem az állattan iránt érdeklődő nagyközönség tájékoztatására írtam. Így adatszerű felsorolásokat lehetőleg nem közlök benne, legfeljebb akkor, amikor ez elengedhetetlenül szükséges.

Munkámhoz adatok, illetve fényképek és rajzok átengedéséért az alábbiaknak szeretnék köszönetet mondani: Anghi Csaba professzor, dr. Erdélyi István, dr. Gábori Miklós (Budapest), dr. I. M. Gromov (Leningrád⁵), dr. Kaszab Zoltán (Budapest), dr. Lükő Gábor (Kiskunfélegyháza), dr. Manfred Teichert (Halle) és dr. Jiří Volf (Prága). Külön köszönet illeti a Szovjet Tudományos Akadémia Állattani Intézetének vezető testületét, amelynek döntése nyomán közölhetem a mongol vadló kitömött holotípusának fényképét, valamint elsőként Przewalszkij ezredes 1876-os portréját is, amelyet második közép-ázsiai expedíciója előtt készítettek.

Köszönetet mondok továbbá dr. Günther Nobisnak (Duisburg) a „*Zur Stammgeschichte der Wildpferde in Eiszeitalter und das Problem ihrer Domestikation in der Nacheiszeit*” című, sajtó alatt lévő monográfiája (Böhlau Verlag, Köln) idevonatkozó részleteinek átengedéséért. Végül megköszönöm a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Belső-Ázsiai Intézete munkatársai, dr. Kara György, Sárközy Alice és Melles Kornélia szíves segítségét, amelyet a mongol szövegek kiválogatásával és fordításával nyújtottak.

---

⁵ Az eredeti kéziratban a Szentpétervár illetve Leningrád (1924–1991) elnevezés a szóban forgó történelmi korszaknak megfelelően váltakozik.

Bevezetés

1966. június 30-án alaposan megrakott terepjáró kapaszkodott felfelé az Adzs-Bogd Úl és a Tahín Sar-núr-hegységek közötti hágón. A kocsiban a magyar zoológus, Kaszab Zoltán utazott mongol kollégájával, Namkhajdorj Balgannal és a gépkocsivezetővel. Kaszab hivatása szerint rovarszakértő, Mongólia kiváló ismerője. A mongóliai rovarvilág felmérése céljából módszeresen beutazta az országot, s ez volt a negyedik, befejező expedíciója.⁶

Ulánbátorból, a mongol fővárosból június 17-én indult el, Nyugat-Mongólia felé véve útját. Ez a terület nem éppen ismeretlen az európai kutatók előtt, Przewalszkij ezredesnek a XIX. század hetvenes-nyolcvanas éveiben tett felfedező útjai óta számos utazó járt erre. A vidék az állattannal foglalkozó tudósok valóságos paradicsoma volt, s mindmáig az is maradt. Állatvilága egészen különleges, még Mongólián belül is eltér az ország keletre eső területekétől. Számos fajt ismerünk, amelyek csak itt fordulnak elő. Hogy egyebet ne mondjunk, itt él a Bulgan Gol folyó árterében a mongóliai hód, a vadteve és az utolsó vadló faj, a Przewalski-ló is. S ha mindezekhez hozzávesszük a gazellát, a kosorrú tatárantilopot, és a kulán nevű vad félszamarat, igazán tekintélyes sor ismert ezen a területen még emlősökből is. A vérbeli tudós mindent vállal, hogy ezek kedvéért odajuthasson.

Korábban az utazásokat megkönnyítette, hogy ez a terület közel esett az akkori cári Oroszország határához, de emellett az is, hogy a Szibériából Kína felé vezető két fő karavánút egyike is keresztülszelte. Ez a szibériai Barnaul felől, Peking irányába futó útvonal volt, amely Nyugat-Mongólián át, a hovd megyei Kobdo városát érintve, majd a nagy tavak medencéjének déli részén, valamint a Hangáj- és az Altáj-hegységek között elterülő Tó-völgyben haladt kelet felé, vagy pedig a Mongol Altájon és a Góbi sivatag dzsungáriai részén át jutott ki a Tien San-hegységig (2. kép).

Mára – Kaszab Zoltán személyes tapasztalatai szerint – Nyugat-Mongóliába viszonylag körülményesebb eljutni. Igaz ugyan, hogy manapság az utas nem szorul a lassan poroszkáló tevékre, de mostanra Nyugat-Mongóliába csak a fővárosból, Ulánbátorból lehet utazni. Azaz az utazónak legalább 1000 kilométerrel többet kell megtennie, hogy egyáltalán megközelíthesse a területet, az útviszonyokról nem is beszélve. Épített utak ezen a tájon egyáltalán nem léteznek. „Egyes útszakaszok esős időben vagy hóolvadás után járhatatlanok. Egy-egy zápor vagy

---

⁶ Kaszab Zoltán akadémikus (1915–1986), a Természettudományi Múzeum egykori főigazgatója és állattárának vezetője, végül hat expedíciót vezetett Mongóliába.

2. kép. Mongólia térképe a Przewalski-ló 1970-ben feltételezett elterjedési területével (sávozással jelölt terület)

napokig tartó esőzés után a folyók annyira megáradnak, hogy nem lehet rajtok gépkocsival áthajtani. Másutt a homok áll a haladás útjában. Sok helyen, főleg a délnyugati, lakatlan vidéken, egyáltalán nincsenek utak. Nehéz a benzin- és vízellátás. Útközben élelmiszer beszerzésére sincs kilátás,” írja útinaplójában Kaszab Zoltán, aki – kísérőivel együtt – valóban csak ereje teljes megfeszítésével tudta kitzűzött célját elérni.

Kaszab június 29-én este érkezett el a dzsungáriai Góbi sivatag határára, expedíciója annyira áhított céljához. A kutató türelmetlen izgatottsága hajtotta, úgyhogy már korán reggel tábor bontott, hogy a hágóra felkapaszkodva átkeljen a hegyeken, és még aznap elérje a Bidj Gol folyócska völgyét, legközelebbi táborának tervezett helyét. Ez azonban nem volt könnyű feladat, ugyanis útnak nyoma sem volt. Szerencsére szintvonalas térkép állt rendelkezésére a területről, ennek segítségével követhette a kiszáradt folyómedrek között a hágóra vezető utat. A viharvert terepjáró igencsak küszködve jutott fel a hágóra, az ott kibontakozó látvány azonban kárpótolta utasait az erőfeszítésekért. Szinte az egész hegységet beláthatták. Innen vezetett tovább a meredek út a Tahin Sar-núr-hegység mintegy 2000 méter magasságban fekvő fennsíkjára, majd beletorkollott egy Tucsumin csundi nevű, meredek hegyekkel szegélyezett, helyenként kilométernyi szélességet elérő folyómederbe. A meder alján

szétszórtan kisebb homokbuckák és kőtorlaszok voltak, tetejükön tamariska (*Tamarix*) cserjékkel. Másutt szakszaul bokrok és nádasok is feltűntek, jelezve a talajvízszint közelségét.

Az időjárás meglehetősen hűvös volt, erős északnyugati szél fújt. Hirtelen, a zötykölődő terepjáró előtt mintegy kilométernyi távolságban, vágatózó állatcsoport tűnt fel. A mongol kutató egyből felkiáltott: „Vadlovak!”. Ő, aki a szabad természetben már többször látott Przewalski-lovakat, éles szemmel azonnal felismerte ezeket az állatokat. A magyar kutatónak mindehhez látcsőre volt szüksége, s a távcsővel végzett alapos megfigyelés kétségtelenné tette, hogy vadlovak, s nem kulánok, azaz vad félszamarak tűntek fel a kocsni előtt. Mérhetetlenül izgalmas pillanatok voltak ezek, hiszen nem kevesebbről volt szó, mint arról, hogy az évek óta emberi szem elé nem került, a szabad természetben régóta kihaltnak vélt Przewalski-lovakat sikerült újra megtalálni!

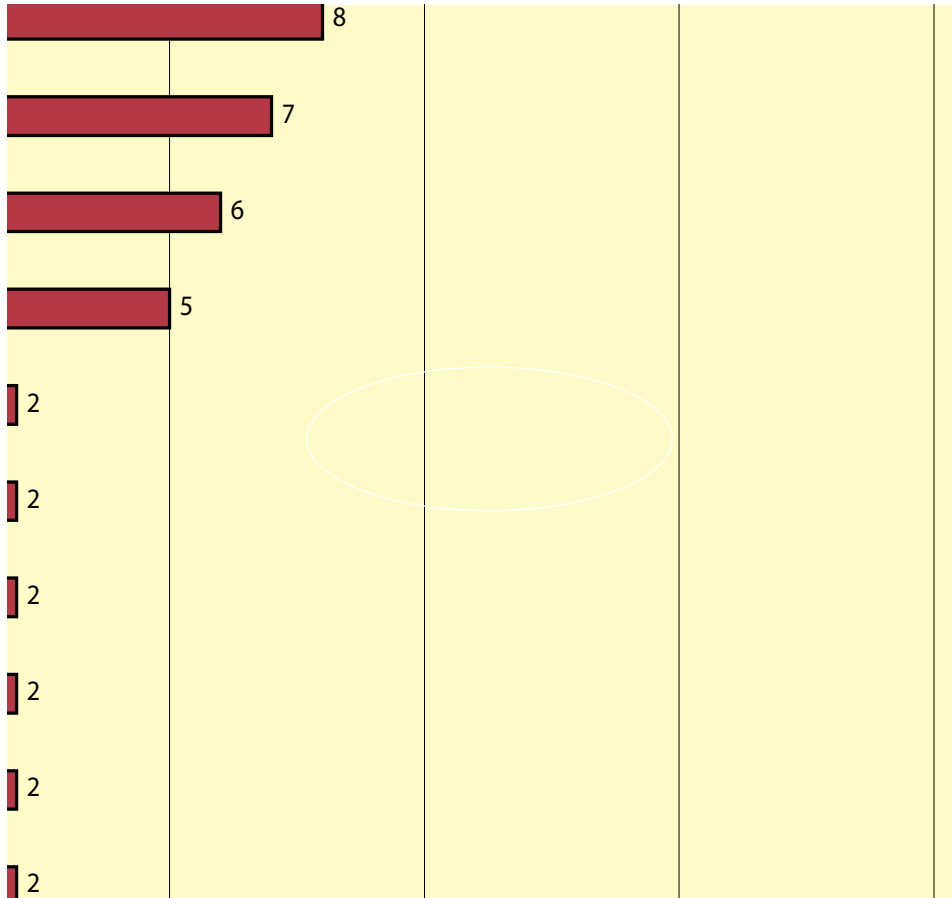
Kaszabék megkísérelték megközelíteni a vadlócsoportot. Amennyire a talajviszonyok engedték, igyekeztek a nyomukba eredni. Óránként mintegy 40 kilométeres sebességgel húsz percig hajszolták őket, de a távolságot nem sikerült csökkenteni.

A vadlovak eleinte – egyetlen egyed kivételével – szorosan, egy csoportban vágáztak, így meg sem lehetett őket számlálni. Később, amint széthúzódtak, megállapítható volt, hogy a csoport nyolc lóból állott. A leghátul, mintegy útvédtként vágató ló mén volt, a többi hét kanca. Fiatal állat vagy kiscsikó nem volt közöttük.

A hajsza mintegy 10–12 kilométeren keresztül tartott, míg végül a vadlovak eltűntek egy mély szurdokban. Kaszab megkísérelte lencsevége kapni őket. Szerencsétlenségére az egyik gépből kifogyott a film, s a másikon is csak két kockányi kép maradt. Ráadásul, a hajsza izgalmaiban és abban a reményben, hogy az állatokhoz közelebb jutnak, nem állította meg a hánykolódó autót, hogy fényképezőgépebe újabb tekercs filmet tegyen. Így mindössze két diaképet tudott a ménesről készíteni. Az egyiket alapállásban, a másikat 100 méterre alkalmazható teleobjektívvel. Az utóbbi felvételen az állatok éppenhogy kivehetők, de állattani pontossággal nem azonosíthatók (*3 kép*).⁷ A patanyomok tanúbizonysága szerint azonban valóban vadlovak, nem pedig vad félszamarak voltak. Kétségtelen tehát, hogy az utolsó vadlófaj

---

⁷ A Kaszab-féle megfigyelést a fajjal foglalkozó szakemberek azóta sem fogadják el egybehangzóan hitelt érdemlőnek (Kaszab 1967/a, 1968).

3. kép. Kaszab Zoltán felvétele a Przewalski lovakról 1966-ból

nem halt ki a szabad természetben, és nem is tűnt el Mongólia területéről. Csupán állományai erősen megritkultak, ezért nem kerülhettek a kutatók szeme elé. Akkoriban a lényeg az volt, hogy ez a vadállat létezik az embertől nem lakott, legeltetéssel legfeljebb alkalmanként zavart területeken, ahol valamennyi élelemhez és vízhez jutott.